

مناسب سازی محیط های شهری برای گروه‌های آسیب پذیر (مطالعه موردی: معلولین و جانبازان شهر روانسر)^۱

مصطفی شاهینی فر^۲

استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران، ایران

اقبال پاهکیده

عضو هیات علمی گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه پیام نور تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۵/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۳۰

چکیده

مناسب سازی محیط شهری ابزار مطلوبی در جهت رسیدن به فرصت‌های برابر برای استفاده و حضور همه افراد جامعه در محیط شهری می‌باشد. زیرا که دسترسی به محیط های شهری یکی از شرایط لازم کیفیت فضاهای شهری محسوب می‌شود. شهر روانسر در استان کرمانشاه مرکز مراودات حدود ۷۰۰ نفر معلول تحت پوشش اداره بهزیستی است. لزوم برنامه‌ریزی و اهتمام به نیازهای این قشر آسیب پذیر اجتماعی یکی از ضرورت های اساسی مطالعه حاضر است. هدف اصلی این پژوهش، ارزیابی وضعیت موجود فضاهای شهری روانسر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر(معلولین و جانبازان) است. روش پژوهش این مقاله توصیفی- تحلیلی است که جمع آوری اطلاعات آن از طریق روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی با بهره گیری از مشاهده، پرسشنامه و مصاحبه انجام شده است. همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آزمون T تک نمونه ای و آزمون فریدمن از طریق نرم افزار Spss استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که به غیر از رضایت از دسترسی آسان به مراکز مذهبی، میزان رضایت از شاخص‌های مورد سؤال در حد مطلوبی قرار ندارد. همچنین از نظر پاسخگویان، از جمله مهمترین مشکلات محدوده شهر ایجاد مشکل در پیاده‌رو مواقع آبرگرفتگی و نیز نامناسب بودن کف سازی پیاده‌روها می‌باشد.

کلیدواژگان: مناسب سازی، معلولین و جانبازان، گروه های آسیب پذیر، فضاهای شهری، روانسر

^۱. این مقاله بر اساس قرارداد طرح پژوهشی با شماره ۱۲۰۴/س. ک ۹۳/۴/۲۵ و با حمایت مالی دانشگاه پیام نور انجام گرفته است.

^۲. نویسنده مسئول: valve73@gmail.com

معلولیت یکی از پدیده‌های اجتماعی است که بخشی جدایی ناپذیر از زندگی بشری محسوب می‌شود؛ برخی از انسان‌ها در طول حیات خویش به علل مختلفی مثل بیماری، حوادث و یا با رسیدن به کهنسنت سن آنرا تجربه خواهند کرد. آمارها نشان می‌دهد که با پیشرفت علم و فن‌آوری و به تبع آن، افزایش سوانح و حوادث نه تنها از تعداد افراد معلول کاسته نشده است بلکه هر ساله تعداد این گروه از جامعه افزایش یافته است. آمارهای ناشی از تصادفات جاده و سایر حوادث صنعتی به ویژه در کلان شهرها از جمله کشور ما ایران در این زمینه قابل توجه است. با توجه به اهمیت این امر، «یکی از مهمترین مشکلات در کشورما، نامناسب بودن فضاهای شهری در ارتباط با اشخاص معلول می‌باشد. این مهم هم در حوزه کالبدی و هم در حوزه رفتاری، قابل ملاحظه است. مورد نخست ناشی از نتایج برنامه‌ریزی شهری غیر صحیح و اقدامات عملی غلط شهرسازانه و مورد بعدی پیامد رفتار اجتماعی - فرهنگی ناشی از آن است. در این راستا، تأمین شرایط زندگی از مهمترین عوامل جذب معلولان در جامعه به شمار می‌رود. اما وجود برخی موانع در نحوه طراحی، معماری و شهرسازی در بسیاری از فضاهای شهری، به ویژه در معابر عمومی، پارک‌ها، فضاهای سبز و مبلمان شهری، شرایط لازم را برای برآورده ساختن نیازهای دسترسی افراد معلول، مهیا ننموده است» (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۷).

رویکرد حقوق بشر به معلولان و ناتوانان مانند هر شهروند عادی است؛ یعنی آنها حق دارند از فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در جامعه بهره مند گردند. این فرآیند، به آرامی و آهستگی از سوی برخی از جوامع در حال توسعه پذیرفته شده است؛ اگر چه این مهم نسبت به کشورهای توسعه یافته بسیار کمتر صورت پذیرفته است. برخی از کشورهای در حال توسعه به ویژه در آمریکای لاتین و آسیا روش‌هایی را در ارتباط با رویکرد پذیرفتن معلولان و ناتوانان در جامعه مدنی و مناسب سازی فضاهای شهری و سیستم حمل و نقل شهری در پیش گرفته اند. برخی از این موارد مهم، در نخستین گام مربوط به بهبود تحرک و دسترسی معلولان و ناتوانان به فضاهای شهری است (بزی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۸).

شهرستان روانسر در استان کرمانشاه، علی‌رغم رشد و توسعه در بسیاری از موارد، در زمینه مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولین و جانبازان، نیازمند به توجه بیشتر است؛ چرا که این شهرستان بر طبق آخرین سرشماری رسمی کشور، دارای ۶۹۸ معلول با حداقل یک نوع معلولیت است (سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۵: ۵۷۱). علاوه بر این دارای ۸ نفر جانبازی است که از ناحیه دست و پا دچار نقص عضو شده اند (اداره بنیاد شهید شهرستان روانسر، ۱۳۹۷)؛ این افراد، نیازمند انجام اقدامات ویژه‌ای در راستای مناسب سازی محیط شهری در شهر روانسر به عنوان مرکزیت شهرستان و کانون تأمین مراودات روزانه آنها است. هر چند این آمارها به صورت رسمی منتشر می‌شود اما باید این نکته را مد نظر قرار داد که تعداد معلولین بیشتر از آمار فوق بوده است که اغلب به دلایل ملاحظات اجتماعی و فرهنگی در سرشماری‌ها و یا در دستگاه اداری شهرستان ثبت نمی‌شوند.

فراهم نبودن زیرساخت‌های لازم برای این افراد متناسب با سایر شهروندان، تردد و دسترسی آنها به امکانات مختلف را با مشکل مواجه نموده است. به یقین بخش عمده‌ای از این محدودیت‌ها، ناشی از نارسایی‌های ساختاری و عملکرد مدیریت شهری است. هدف اصلی این مقاله نیز، بررسی این نوع مشکلات و ارتباط آن با مناسب سازی فضای شهر روانسر برای معلولان و جانبازان در شهر روانسر است. ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که شهر روانسر دروازه

ورودی شهرهای ناحیه اورامانات بوده و یکی از مقاصد مهم گردشگران در استان کرمانشاه است که به ضرورت باید زیرساخت‌های آن متناسب با نیاز گردشگران معلول و جانباز فراهم ساخت.

بنابراین اهمیت موضوع این پژوهش در این است که، ارزیابی کلی از وضعیت مبلمان و فضای شهری شهر روانسر در جهت استفاده گروه‌های آسیب پذیر (معلولین و جانبازان) مورد تحلیل قرار دهد. و در نهایت با شناخت هر چه بیشتر مسائل و مشکلات موجود زمینه‌های رشد و توسعه پایدار شهری را فراهم ساخت.

پیشینه پژوهش

از جمله منابع لاتین در زمینه مناسب سازی کتاب «برنامه‌ریزی و طراحی پیاده» است که در سال ۱۹۷۱ در ایالات متحده منتشر شده است (Fruin, 1971). در سال ۱۹۷۵ نیز کتابی با عنوان «فضاهای شهری برای پیاده» در گسترش و اشاعه مباحث مربوط به بهسازی فضاهای شهری، نقش موثری ایفا نموده است (Pusharev & Zupon, 1975). یان گل نیز در آثار خود بحث در زمینه پیاده‌راه‌ها و نحوه طراحی مناسب فضاهای عمومی، به ویژه در اسکاندیناوی می‌پردازد و تأکید می‌کند که کمک بهبود کیفیت فضاهای همگانی، باید جای خالی این فعالیت‌ها را با فعالیت‌های گزینشی و اجتماعی پرکرد تا همچنان زندگی در فضاهای شهر جاری بماند (Gehl, 1987:126). همچنین، سیمپسون در کتاب «برنامه‌ریزی مرکز شهر و حمل و نقل عمومی» به توسعه فضاهای مناسب شهری برای معلولان می‌پردازد (Simpson, 1988). هاس کلاو نیز در اثر خود «عابر پیاده و ترافیک شهری» رویکردهای متفاوت جداسازی ترافیک و وسایل نقلیه را از پیاده، در بریتانیا و آلمان بررسی می‌کند و معتقد است که برای جذب مردم به مراکز شهری، فراهم سازی و مناسب سازی فضا و محیط شهری ایمن، خوشایند، مطلوب و ضروری است (HassKlau, 1990). در رابطه با آثار داخلی، داوری نژاد و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود پیرامون وضعیت مبلمان شهری مورد استفاده معلولین و جانبازان در مرکز شهر و پارک بزرگ شیراز به این نتیجه رسیده اند که عمده ترین مشکلات معلولین و جانبازان در ارتباط با مبلمان و تجهیزات موجود، در وهله اول کمبود مکان‌ها و فضاهایی برای نشستن و استراحت هنگام پیاده‌روی در سطح محدوده و در مرحله بعد نامناسب بودن پله‌ها و عدم وجود سطوح شیب‌دار، در ورودی فضاها و اماکن عمومی می‌باشد. نتایج پژوهش به وضوح بیانگر آن است که شهر شیراز به نسبت شهرهای پیشرفته دنیا در زمینه طراحی و مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولین و جانبازان از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست و دارای شرایط بحرانی و مسائل و مشکلات زیادی در حوزه مبلمان و تجهیزات شهری می‌باشد.

بزی و همکاران (۱۳۸۹) نیز در پژوهش خود پیرامون ترافیک شهری شهر شیراز و نیازهای معلولان و جانبازان که با استفاده از مدل تصمیم گیری Topsis در سه نقطه از شهر انجام گرفته است به این نتیجه رسیده اند که در مرکز شهر، نامناسب بودن وسایل حمل و نقل عمومی و عدم دسترسی به آنها به عنوان مهمترین مشکل در بحث ترافیک از نظر معلولان و جانبازان بوده و سپس، نامناسب بودن پیاده‌روها، وجود چاله‌ها و ناهموار بودن سطح پیاده‌روها در مرحله بعدی بوده است.

کمانرودی کجوری (۱۳۸۹) در آسیب شناسی ساختاری مدیریت توسعه شهری تهران با تأکید بر مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان که با روش کمی و کیفی انجام شده است، به این نتیجه رسیده که ساختار متمرکز بخشی و عملکرد متفرق مدیریت توسعه شهری تهران، کارایی لازم مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان را ندارد و مستلزم توسعه ساختار سیاسی متکثر مشارکتی مبتنی بر حکمروایی خوب شهری است.

نتایج پژوهش تقوایی و همکاران (۱۳۸۹) در ارتباط با بررسی و ارزیابی وضعیت پارک های شهر اصفهان، بر اساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان که با روش میدانی در ۳۶ پارک مهم شهر اصفهان انجام گرفته است؛ بیانگر آن است که از مجموع پارک های مورد مطالعه، وضعیت ۲۰۸ درصد مناسب، ۳۰۰۵ درصد تا حدودی مناسب و ۶۶۷ درصد از وضعیت نامناسبی برخوردار بوده اند. نتایج در مجموع بیانگر آن است که پارک های شهر اصفهان برای استفاده افراد ناتوان (با معلولیت خاص) از وضعیت مطلوب و رضایت بخشی برخوردار نیست، لذا لازم است که مسئولان ذیربط در بکارگیری اصول و قواعد استاندارد طراحی و ساخت و ساز، به ویژه در اماکن عمومی جهت تسهیل استفاده ناتوانان جسمی، اهتمام بیشتری داشته باشند.

این کار پژوهشی ضمن بررسی مولفه های گوناگون مناسب سازی شهری، در نوع خود از نوآوری خاصی بهره مند است و برای اولین بار در سطح استان کرمانشاه انجام شده است. ذکر این نکته ضروری به نظر می رسد که مطالعات بسیار اندکی به بحث مناسب سازی فضاهای شهری حتی در سطح کشور اختصاص یافته است؛ این مطالعات اندک نیز، اغلب با رویکردی غیرجغرافیایی و بیشتر نگاهی مرتبط با علم پزشکی انجام شده است. به همین دلیل این مطالعه به سهم خود مطالعه ای نو و رویکردی نوگرایانه بر اساس روش شناسی موجود در جغرافیا و برنامه ریزی شهری و شهرسازی به بحث مناسب سازی فضاهای شهری از جمله شهر روانسر در استان کرمانشاه می باشد. مقاله همچنین ضمن ارائه مطالب و داده های خاص خود، زمینه پژوهش های بعدی را در این خصوص مهیا می نماید.

روش تحقیق

روش پژوهش در این مقاله از نظر ماهیت، توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی می باشد. اطلاعات سطح اول با استناد به مطالعات کتابخانه ای و اطلاعات سطح دوم با مطالعات میدانی (مصاحبه، مشاهده و اندازه گیری) جمع آوری شده است. روش کتابخانه ای بیشتر برای جمع آوری اطلاعات مبانی و سوابق پژوهش و روش میدانی برای آشنایی با نظرات معلولان، کارشناسان و مدیران اجرایی و همچنین ارزیابی فنی از اجرای ضوابط و مقررات مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان و شناخت وضع موجود بکار گرفته شده است.

جامعه هدف پژوهش، شامل گروه های آسیب پذیر (معلولین و جانبازان) شهرستان روانسر است که طبق سالنامه آماری کشور در ۱۳۹۵ تعداد آنها ۶۹۸ معلول با حداقل یک نوع معلولیت ذکر شده است و از آنجا که در این سالنامه در مورد آمار معلولین به آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰ اکتفا شده در این پژوهش نیز به این امر اکتفا شده است. اما در مورد جانبازان که تعداد آن ۸ نفر است که از ناحیه دست و پا دچار نقص عضو شده اند به آمار ۱۳۹۵ اداره بنیاد شهید شهرستان روانسر اکتفا شده است (جدول ۱). در نهایت با توجه به بررسی میدانی نگارندگان، مراجعه به آدرس و محل سکونت آنها، و رضایت به انجام مصاحبه و تحویل پرسشنامه، تنها موفق به مصاحبه و دریافت پرسشنامه از ۱۰۲ نفر گردید. لذا این ۱۰۲ نفر معلول، به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب گردیدند. که به دلایل و مشکلاتی مانند اتلاف پرسشنامه یا تکمیل نکردن مشخصات دموگرافیک بعضی از سؤالات پرسش نامه، اطلاعات حاصل از پرسشنامه های ۸۶ نفر که به درستی به آنها پاسخ داده شده بود وارد مرحله تحلیل آماری شدند (سؤالات پرسشنامه به دلیل اینکه هدف پژوهش بررسی مناسب سازی محیط های شهری برای گروه های آسیب پذیر (معلولین و جانبازان شهر روانسر) بود.

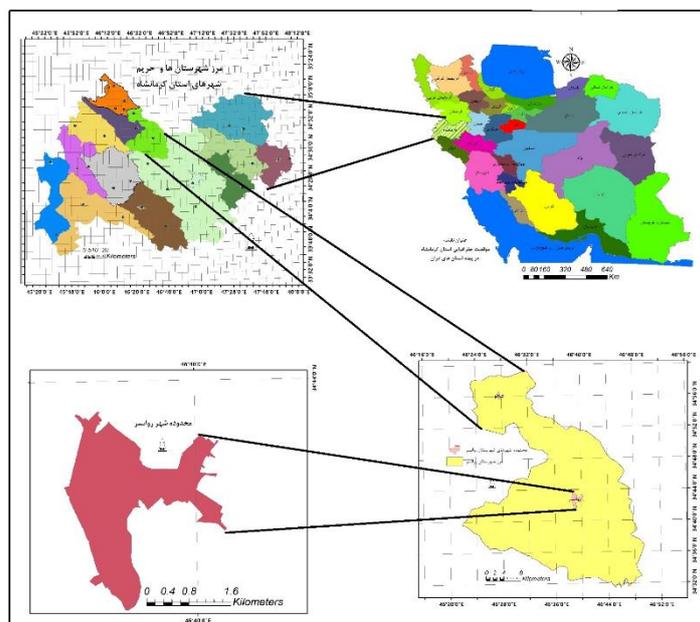
همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آزمون T تک نمونه ای و آزمون فریدمن از طریق نرم افزار Spss استفاده شد. در زمینه نیازمندی‌های معلولین، مشاهده می شود که در این حوزه، تا رسیدن به نقطه آرمانی فاصله زیادی وجود دارد. براین اساس، فرضیه اصلی پژوهش حاضر، بیانگر عدم وضعیت مناسب فضاهای شهری برای استفاده معلولین در شهروانسر است.

فرایند اجرای این پژوهش به صورت ملاقات حضوری با نمونه‌های مورد نظر، توسط پژوهشگران انجام شد؛ سپس نمونه مناسب با مکاتبه و هماهنگی لازم انتخاب شد. پس از هماهنگی لازم با جامعه هدف و بیان هدف پژوهش، نسبت به تحویل و جمع آوری پرسش‌نامه‌ها با رعایت ملاحظات اخلاقی اقدام گردید.

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان روانسر با مختصات ۴۶ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۴۳ دقیقه عرض شمالی از شمال به استان کردستان، از شمال غربی به شهرستان پاوه، از طرف غرب به شهرستان جوانرود، از جنوب به شهرستان کرمانشاه و از سمت جنوب غربی نیز به شهرستان دالاهو و ثلاث باباجانی محدود می‌شود. این شهرستان بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن دارای جمعیتی بالغ بر ۴۶۳۹۵ نفر می باشد. شهر روانسر مرکز شهرستان روانسر نیز با ارتفاع متوسط ۱۳۶۰ متر از سطح دریا در فاصله ۲۲ کیلومتری شهر جوانرود، ۵۸ کیلومتری شهر کرمانشاه، در ۵۵ کیلومتری شهر پاوه و ۲۶ کیلومتری شهر کامیاران، واقع شده است.

جمعیت شهر روانسر بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، ۲۵۹۲۸ نفر، و مساحت شهر در حدود ۴۷۰ هکتار بوده است. از سال ۱۳۶۲ اولین طرح هادی و در سال ۱۳۸۷ اولین طرح جامع شهر تدوین شده است. (پاهکیده، ۱۳۹۰: ۳۵). از لحاظ موقعیت طبیعی شهر روانسر در منطقه‌ای پایکوهی قرار گرفته است. در شکل (۱)، محدوده مورد مطالعه یعنی حریم شهر روانسر نشان داده شده است. حدود وسعت محدوده شهر جزء اساس طرح جامع می‌باشد.

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

مناسب سازی فضاهای شهری به معنای بستر کالبدی در راستای رسیدن به فرصت های برابر برای همه افراد و اقشار جامعه به منظور حرکت در سطح شهر و دسترسی هر فرد به تمامی فضاهای شهری، از ضروریات رشد و توسعه جامعه می باشد (تقوایی و مرادی، ۱۳۸۵: ۹). مناسب سازی محیط های شهری از جنبه های گوناگون قابل توجه و بررسی است: از رویکردهای اجتماعی- فرهنگی تا مسایل کالبدی، از ملاحظات زیست محیطی تا قوانین و مقررات معماری و شهرسازی و از چگونگی های مدیریتی تا امکانات مالی و اقتصادی. مشاهدات نشان می دهند که تفاوت بین محیط های شهری مناسب و نامناسب عمدتاً در مسایلی هستند که به طور معمول در آمارها و بیلان های کاری مدیریتی، جایگاهی ندارند و قابل ارائه نیستند. اما همین کمیت ها و کیفیت های ظریف است که تفاوت هایی را ایجاد می کند و موجب افتراق و تشخیص مدیریت های شهری کارآمد، حساس و مسئولیت پذیر و پاسخده از مدیریت های شهری بی هدف و منفعل از یک سو و تمایز محیط های شهری فعال، سرزنده و مناسب از محیط های شهری منفعل، ناکارآمد و نامناسب است (اقبال و قلم آرا، ۱۳۸۵: ۳۱). به طور کلی بین انسان و محیط و فضاهای پیرامون او هم به صورت ناقص و هم به صورت کامل در شکل های مختلف فردی، اجتماعی، موقتی و دائم ارتباط برقرار است. دسترسی معلولان به بناها و تجهیزات شهری، شبکه حمل و نقل، مراکز تفریحی و سایر کاربری های متنوع شهری نه تنها موجب می شود از استعدادها و نیروهای آنان استفاده مفید به عمل آید، بلکه نوعی پیشگیری از وقوع معلولیت های جدید نیز به شمار می آید (بابایی اهری، ۱۳۷۳: ۶).

مناسب سازی فضاهای شهری و بهبود قابلیت دسترسی و تحرک افراد معلول در کاهش فقر بسیار مهم است. تمامی افراد معلول در کشورهای در حال توسعه به ویژه در کشور ما، از میزان بالای وقوع فقر و عدم دسترسی به فرصت های برابر اجتماعی و اقتصادی و نامناسب بودن فضاهای شهری رنج می برند. فضاهای عمومی مهمترین فضاهای شهری اند که همواره شاهد بیشترین حجم استفاده کننده بوده و به عنوان مهمترین بخش شهری، عمده ترین نیازهای شهروندان را در ابعاد مختلف پاسخ می دهند (ملکی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸). توجه به مناسب سازی فضای شهری نه تنها فرصت مناسبی برای حضور معلولین در جامعه را مهیا می سازد، بلکه تأثیر قابل توجهی بر کارایی وسایل کمکی دارد. در این خصوص، بیشتر کشورهای توسعه یافته ضمن توجه به این موضوع، تلاش های قابل ملاحظه ای را در راستای مناسب سازی محیط زندگی، خصوصاً در بخش مسکن و فضاهای عمومی شهر داشته اند، که از آن جمله می توان به تدوین قوانین و مقررات شهرسازی و مسکن برای معلولین اشاره داشت. کشور ما نیز این موضوع مستثنی نبوده و مضاف بر آن، توجه به ایثارگران به عنوان ارزش های والای جمهوری اسلامی، مسئولیت متولیان و جامعه را دو چندان ساخته است. تدوین ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی - حرکتی» از جمله اقدامات انجام شده است که به طور مشخص هدف از تدوین آن «برنامه ریزی و طراحی برای تسهیل حرکت معلولین در سطح شهر» ذکر شده است. به طور عمومی این ضوابط و مقررات سعی در تسهیل تردد، افزایش دسترسی معلولین به خدمات عمومی شهری و افزایش استقلال در فعالیت های روزانه ایشان - با در نظر گرفتن تمهیداتی در فضای کالبدی - دارد. با در نظر گرفتن این نکته که هدف اصلی مناسب سازی فضای شهری، افزایش امکان دسترسی افراد معلول به تسهیلات و خدمات شهری است، شاید توجه به مسأله فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیری که این موضوع بر ساختار فضایی شهر دارد، بتواند کمک زیادی به افزایش کارایی فعالیت های مرتبط با مناسب سازی فضای شهری و رسیدن به اهداف مورد نظر نماید. اگرچه تاکنون فضای واقعی (فیزیکی) هدف برنامه ریزی فضایی و مناسب سازی محیط شهری بوده

است؛ اما امروزه توجه به فضای مجازی از بایدهای یک برنامه‌ریزی و مدیریت موفق در امور مناسب سازی، برنامه‌ریزی و طراحی محیطی است. فضای مجازی که توسط فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) گشوده شده است؛ شاید هنوز به اندازه فضای کالبدی شهری مانوس نباشد، لکن تأثیری را که بر تغییر الگوهای رفتاری شهروندان داشته است، نمی‌توان نادیده گرفت. تغییر الگوی رفتاری به معنی تغییر میزان مطلوبیت ناشی از استفاده از فضای کالبدی و همچنین تغییر نحوه دسترسی به خدمات شهری است (کلانتر و پرهیزگار، ۱۳۸۵: ۲۷). در خصوص ضرورت انجام این تحقیق باید گفت اگرچه در اکثر شهرهای دنیا استاندارد سازی لازم جهت افراد عادی جامعه صورت نگرفته است، باید گفت یک فرد عادی راحت تر می‌تواند خود را با محیط وفق دهد، ولی این توان در بسیاری از افراد معلول و کم توان جامعه وجود ندارد و قدرت تطبیق آنها با بسیاری از ناملایمات شهری پایین تر از دیگر افراد جامعه می‌باشد و این افراد در بسیاری از موانع مستأصل و ناتوان می‌مانند، لاجرم فضای خانه را به محیط شهری ترجیح می‌دهد؛ این امر لزوم برنامه‌ریزی جهت استاندارد سازی مبلمان و تجهیزات شهری برای افراد معلول را بیشتر می‌کند (معمار، ۱۳۸۵: ۲۹). مناسب سازی بستر شهری از مهم ترین امور برای کمک به معلولین در راستای یکسان سازی محیط شهری برای این قشر از افراد جامعه می‌باشد. روش ارائه شده در این زمینه می‌تواند شامل اولویت بندی اماکن عمومی، خدمات شهری و همچنین راه‌ها جهت مناسب سازی محیط شهری برای معلولین و جانبازان باشد (منعم و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۹). پیدایش محیط و بافت‌های مناسب شهری با عملکرد ساختارهای کلان اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در ارتباط است و تا یک جامعه به سطح قابل قبولی از توسعه نایل نگردد، انتظار پیدایش فراگیر محیط‌های مناسب شهری وجود ندارد. زیرا ملت‌ها و دولت‌ها متناسب با سطح توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خود در محیط پیرامون خود تأثیر می‌گذارند. با این حال، شهرداری‌ها به موجب وظایف ذاتی خود می‌توانند تا حدودی در توسعه کالبدی هر شهری فعالانه دخالت نموده و توسعه در این بخش را نسبت به سایر بخش‌ها شتاب بخشند. برای دستیابی به محیط مناسب شهری عمل در سه حوزه ضروری است: ۱) برنامه‌ریزی (۲) طراحی (۳) تجهیز. در این راستا، فضاهای باز و جمعی شهرها (مانند فضاهای سبز، میادین، خیابان‌ها و...) از اولویت بیشتری در برنامه‌ریزی و طراحی برخوردار هستند. خلق فضاهای مناسب شهری، زمینه بهبود تعاملات اجتماعی و کاهش ناهنجاری‌ها و افسردگی‌های فردی و جمعی را فراهم می‌سازد و انسان را در عصری که اشتغال و سکونت بر اساس فرد محوری شکل گرفته است به سمت جمع و اجتماع سوق می‌دهد و پیوند انسان و محیط را تعمیق می‌بخشد. در این میان، شهرداری‌ها به عنوان پیشگام عرصه اجرا در مناسب سازی محیط شهری از جایگاه بالایی برخوردار هستند. شهرداری‌ها با تعریف و تعیین فضاهای باز در طرح توسعه شهری به برنامه‌ریزی ایجاد این فضاها مبادرت می‌ورزند. آنها در مرحله اجرا نیز به طراحی جزئیات این فضاها می‌پردازند و نهایتاً با اختصاص بودجه به تجهیز و مدیریت این فضاها اقدام می‌کنند (ابراهیمی، ۱۳۸۵: ۳۹).

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل

نتایج بررسی‌های میدانی از فضاهای شهری روانسر و بررسی شاخص‌های مورد نظر بر اساس تحلیل نظرات معلولین و جانبازان محدوده مورد مطالعه در ادامه خواهد آمد. اما لازم است قبل بررسی و تجزیه و تحلیل موضوع نگاهی به آمار جمعیت معلولین در سطح کشور، استان کرمانشاه و شهرستان روانسر داشته باشیم:

جمعیت معلولین:

در اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ که توسط مرکز آمار ایران، با اطلاعاتی در مورد معلولیت در کشور جمع آوری شده و در اردیبهشت ماه ۱۳۹۷ به چاپ رسید. در خصوص آمار معلولین به اطلاعات مرکز آمار ایران، دفتر آماری جمعیتی نیروی کار و سرشماری به آمار سال ۱۳۹۰ اکتفا شده است به این خاطر و با هدف دستیابی به آمار دقیق این پژوهش نیز بر اساس به آن اکتفا نموده است (جدول: ۱). با توجه به آمار بالای جمعیت معلول در استان کرمانشاه که بخشی از آن نیز ناشی از اثرات جنگ تحمیلی است مناسب سازی فضای شهری برای این قشر از مهم ترین وظایفی است که مدیران شهری باید به آن توجه کنند.

جدول(۱): تعداد معلولین (کشور، استان کرمانشاه، شهرستان روانسر) بر حسب نوع معلولیت

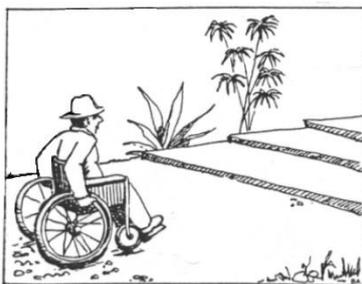
مراکز جمعیتی	جمعیت	جمعیت با حداقل یک نوع معلولیت	نابینا	ناشنوا	اختلال در گفتار و صدا	قطع دست	نقص دست	قطع پا	نقص پا	نقص تنه	اختلال ذهنی
کل کشور	۷۵۱۴۹۶۶۹	۱۲۷۱۳۰۷	۹۸۹۷۷	۹۹۶۰۲	۱۳۶۸۲۶	۲۵۶۱۵	۱۲۷۹۳۹	۴۷۲۷۸	۲۶۳۱۴۲	۱۳۷۹۱۲	۳۳۳۹۹۶
استان کرمانشاه	۱۹۵۲۴۳۴	۳۸۳۲۵	۳۳۷۴	۳۲۱۰	۴۲۳۹	۹۴۸	۴۳۱۳	۱۵۷۹	۷۴۳۸	۴۱۸۰	۹۰۴۴
شهرستان روانسر	۴۶۳۹۵	۶۹۸	۸۶	۴۹	۱۰۲	۳۴	۱۲۴	۲۴	۱۸۱	۹۹	۱۸۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، دفتر آمارهای جمعیتی و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵

پیاده‌روها:

هدف اصلی مناسب سازی و بهسازی فضای پیاده، خلق سطوح بالای فعالیت پیاده یا جذب حداکثر اقبال به فضای پیاده از یک سوی و تولید الگوها یا گونه‌های هنجار فعالیت و رفتار پیاده از سوی دیگر است (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴). بررسی پیاده‌روهای شهر روانسر بیانگر ناهمگونی آن از نظر جنس مصالح بکار رفته در آن است؛ به گونه‌ای که در بسیاری از پیاده‌روهای شهر انواع مختلف مصالح مانند بتن؛ موزائیک؛ سنگ فرش؛ آسفالت و ... بکار رفته و در بیشتر موارد مشاهده شده است که هیچ گونه استاندارد برای استفاده معلولین از این فضاها در نظر گرفته نشده است. از نکات قابل توجه در ارتباط با پیاده‌روهای شهر روانسر می‌توان به اشغال این فضاها در بیشتر قسمت‌های بازار و خیابان اصلی شهر (خیابان امام خمینی) توسط مغازه‌داران (سوپر مارکت‌ها، میوه‌فروشان، بزازان، پلاستیک فروشان) و یا تخلیه نخاله‌های ساختمانی اشاره کرد؛ به گونه‌ای که در بسیاری از قسمت‌های بازار، پیاده‌رو از دو طرف خیابان توسط دستفروشان و مغازه‌داران اشغال شده است؛ یعنی در روزها و ساعت‌های خاصی عبور و مرور حتی برای افراد سالم نیز به راحتی امکان پذیر نمی‌باشد.

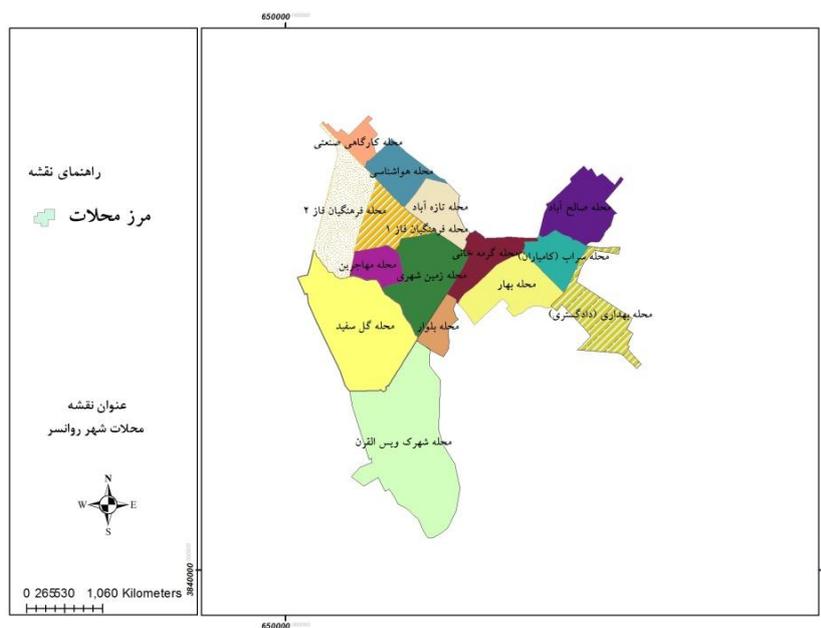
از دیگر نکات قابل ذکر در ارتباط با پیاده‌روهای شهر روانسر می‌توان به وجود اختلاف سطح در قسمت‌های مختلف پیاده‌روهای شهر اشاره کرد. این اختلاف سطح در قسمت‌هایی از شهر بصورت پله در پیاده‌روها نمایان است که عملاً این گونه فضاها به علت نداشتن رمپ، برای معلولین چرخدار غیر قابل استفاده است (شکل ۲).

شکل (۲): اختلاف سطح پیاده راه ها

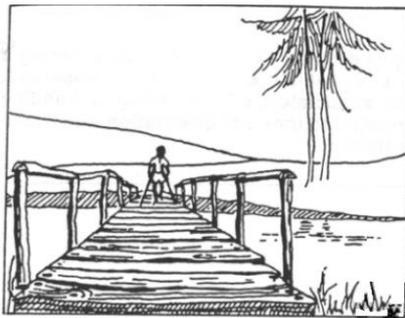
مأخذ: مهندسین مشاور معمار و شهرساز، عمران آب و انرژی، ۱۳۷۳، ص ۲۵

این ویژگی در محله های سراب، گرمه خانی، تازه آباد و هواشناسی نمایان است. این عامل یعنی اختلاف سطح و شیب باعث تمایل کمتر افراد به پیاده روی در سرتاسر بلوار ۲۲ بهمن، منتهی به محله هواشناسی شده است و در محله های بهار، بهداری، مهاجرین، زمین شهری و بلوار از این نظر در شرایط بهتری قرار دارند. در نقشه موقعیت قرار گیری این محله ها مشخص شده است (شکل ۳). در محله های گل سفید و صالح آباد به دلیل شکل گیری ساخت و سازهای بی رویه و بی برنامه و نیز حاکم بودن بافت روستایی، عدم انتظام بنا و مشخص نبودن شبکه معابر، گروههای آسیب پذیر معلولین و جانبازان با مشکلات جدی مواجه اند.

شکل ۳: نقشه موقعیت و مرز محله های شهری روانسر

علاوه بر مواردی که عنوان گردید می توان به عرض کم پیاده روها، عدم دقت در نصب تابلوهای تبلیغاتی تجاوز به محدوده پیاده رو، احداث پله و تجاوز به عرض پیاده رو توسط مالکین و صاحبان املاک، در قسمتهای مختلف باعث ناکارآمدی این پیاده روها برای معلولین جسمی - حرکتی شده که بخشی از آن ناشی از عملکرد ضعیف مدیران شهری و بخشی نیز ناشی از شرایط توپوگرافی محل است که مستلزم تهیه برنامه و صرف هزینه برای اصلاح شبکه این معابر است. وجود ساخت و سازهای شهری و مصالح ساختمانی؛ شیارهای پهن و ناهمگون در کنار لغزنده بودن پیاده‌روها (شکل ۴)، مخصوصاً در فصل زمستان، از دیگر معضلات مربوط به این فضاها در این شهر است.

شکل (۴): ناهمواری و لغزنده بودن سطوح پیاده راه

مأخذ: مهندسین مشاور معمار و شهرساز، عمران آب و انرژی، ۱۳۷۳، ص ۲۶

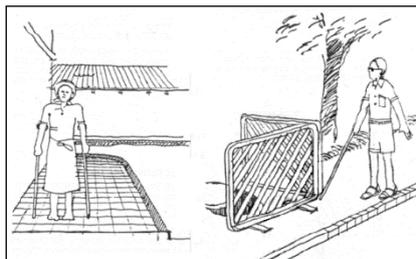
«بدیهی است هرگونه اقدام برای مناسب سازی فضاهای پیاده خود نیازمند دو حرکت اساسی است: نخست شناخت نیازها، عملکردها، نوع حرکت و فرایندهایی که در آن فضا اتفاق می افتد(شکل ۵) و دوم آگاهی از چالش ها و موانع پیش روی مناسب سازی است»(علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶).

شکل (۵): کف سازی نامناسب و وجود موانع در پیاده رو ها(وسایل ورزشی، تیرک برق، ایجاد پله و...)

پله ها

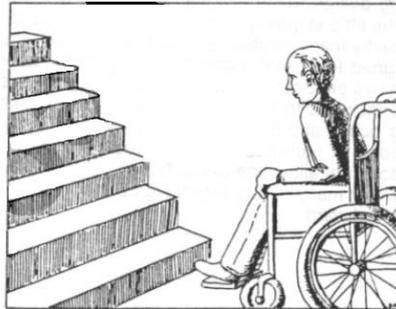
مشاهدات میدانی نگارندگان از پله های مکان های مختلف شهر شامل؛ مراکز اداری؛ تجاری؛ آموزشی؛ بهداشتی و... نشان دهنده این است که بیشتر پله های مراکز مورد مطالعه دارای عرض و ارتفاع مناسب هستند ولی فاقد علائم حسی هشدار دهنده برای نابینایان و نیز لبه مخصوص برای جلوگیری از لغزش عصا می باشند(شکل ۶).

شکل (۶): استفاده از وجود بازدارنده ها برای اطلاع نابینایان از موانع

مأخذ: مهندسین مشاور معمار و شهرساز، عمران آب و انرژی، ۱۳۷۳، ص ۵۴

بطور کلی می‌توان گفت؛ که بیشتر پله‌های سطح شهر (ورودی مغازه‌ها، پارک‌های سطح شهر، منازل مسکونی) کاملاً غیر استاندارد و سلیقه‌ای نصب شده است؛ در حالیکه پله‌های مراکز اداری و دولتی از نظر عرض و ارتفاع استاندارد می‌باشند (شکل ۶)، ولی متناسب با نیازهای نابینایان و معلولین چرخدار طراحی نشده‌اند؛ (شکل ۷)، اما برای بیشتر افراد دارای معلولیت قابل استفاده می‌باشند.

شکل (۷): عدم تناسب پله‌ها با نیاز معلولین

مأخذ: مهندسین مشاور معمار و شهرساز، عمران آب و انرژی، ۱۳۷۳، ص ۳۳

بانک‌ها و مؤسسات مالی

یکی از نیازهای امروزی جانبازان و معلولین دسترسی آسان و سریع به مؤسسات مالی و بانک‌ها است. بررسی‌های میدانی در این زمینه نشان می‌دهد که؛ به تعداد ۱۰ مکان ارائه خدمات بانکی از طریق خودپرداز (بجز خودپرداز پست بانکها) در شهر روانسر وجود دارد. از این تعداد فقط در ۲ مکان (به دلیل نداشتن پله و قرارگیری آن در ارتفاع پایین) امکان استفاده معلولین و جانبازان ویلچری برای مرادوات بانکی فراهم است. سایر بانک‌ها و مؤسسات به دلیل قرارگیری در ارتفاع نامناسب دستگاه‌های خودپردازها از سطح پیاده‌رو و داشتن پله بدون رمپ، دسترسی را برای افراد معلول چرخدار را غیر ممکن ساخته است. علاوه بر این وجود پله در ورودی ۶ بانک و مؤسسه مالی استفاده از صندلی چرخدار را برای جانبازان و معلولین مشکل ساز کرده است. هر چند به نظر می‌رسد توسعه تجارت الکترونیکی و خدمات بانکی الکترونیک در جوامع امروزی بیشتر شده و نیاز گروه‌های آسیب‌پذیر به مراجعه حضوری کمتر شده است. اما به دلیل نبود آموزش‌های لازم، نبود زیرساخت‌ها، کمبود امکانات بویژه در شهرهای کوچک و نیز ضرورت‌های بانکها برای مراجعه حضوری، همچنان این گروه از افراد در استفاده از این خدمات دچار مشکلات خاص خود هستند. که می‌بایستی حداقل تمهیدات لازم برای دسترسی برای آنها به نحو شایسته فراهم گردد.

مبلمان شهری (تابلوه‌ها؛ نیمکت‌ها؛ سطل زباله و...)

مبلمان شهری به مجموعه وسیعی از وسایل، اشیاء، دستگاه‌ها، نمادها و عناصری گفته می‌شود که چون در شهر و خیابان و در کل در فضای باز نصب شده‌اند و استفاده عمومی دارند، به این اصطلاح معروف شده‌اند. به تعبیری دیگر عناصری مانند نیمکت‌ها، ایستگاه‌های اتوبوس، علائم، منابع نورپردازی، صندوق‌های پستی، سطل زباله، گل‌جای‌ها و... که برای راحتی، آسایش و زیبایی بیشتر، ارائه اطلاعات، کنترل حرکت، ایجاد امنیت و رفاه کاربران در فضاهای شهری قرار داده شده‌اند، مبلمان شهری نام دارد (زنگی آبادی و تبریزی، ۱۳۸۶: ۴۷). در واقع این مبلمان یا اثاثه شهری اشیایی هستند که به منظور آسایش و راحتی، ارائه اطلاعات، کنترل حرکت، حفاظت و بهره‌گیری توسط استفاده‌کنندگان

در فضای شهری مستقر شده اند (Harris&Dines, 1998: 510). با توجه با این مباحث، یافته های تحقیق در مورد تعدادی از عناصر شهر روانسر به قرار زیر است؛

الف) تابلوها: عمده مشکلات موجود این شهر در رابطه با تابلوها می توان به تعداد کم آنها، نامناسب بودن محل نصب تابلوها، زاویه دید نامناسب اشاره کرد.

ب) وسایل استراحت (نیمکت): استراحت برای افراد معلول و حتی سالمند، هنگامی که جابجا می شوند، لازم و ضروری است. باید حداکثر فاصله میان دو مکان استراحت ۲۰۰ متر باشد. بررسی ها بیانگر ناهمگونی در پراکندگی نیمکت های شهر است. نکته قابل توجه در این زمینه این است که در خیابان امام خمینی (خیابان اصلی و پرتردد شهر) فقط یک مکان مناسب و استاندارد برای استراحت وجود دارد. این مکان به دلیل داشتن پارکینگ خودرو و نیز پارک ویژه معلولان ویلچری مورد رضایت گروه های آسیب پذیر بوده است.

ج) سطل زباله: از مشکلات موجود در این زمینه می توان به محدود کردن عرض خیابان، ایجاد مشکل در تردد معلولان و بوی بد ناشی از شیرابه زباله ها به ویژه در فصول گرم سال اشاره کرد.

مراکز اداری و تجاری و آموزشی

بررسی های میدانی نشان می دهد؛ بجز یک مورد ساختمان ۵ طبقه (مجمع اداری واقع در بلوار معلم) که مناسب افراد آسیب پذیر (معلولین و جانبازان) است و دارای رمپ ورودی با شیب مناسب و آسانسور در طبقات می باشد، سایر ساختمان های اداری دارای رمپ ورودی اما فاقد دستگیره و آسانسور است و عملاً استفاده از طبقات بالا برای افراد معلول چرخدار امکان پذیر نیست. اما به دلیل استاندارد بودن پله ها تا حدودی برای افراد با معلولیت کم قابل استفاده است. در مورد فضاهای آموزشی نیز شرایط مشابه مراکز اداری بوده و اغلب در ورودی محوطه و ورودی ساختمان رمپ های ورودی ایجاد شده است. اما در هیچ کدام از فضاهای آموزشی سطح شهر آسانسور در طبقات وجود ندارد و در تنها مدرسه کودکان استثنایی این شهر، دسترسی معلولین جسمی - حرکتی با مشکلات جدی مواجه است. اما بیشتر فروشگاه ها و مغازه های اصلی شهر متناسب با نیازهای افراد سالم و بدون معلولیت طراحی و احداث شده اند و نیز اغلب این مراکز تجاری، به دلیل بالا آمدن سطح آب ناشی از سیلاب های شهری، و یا شهر به دلیل شرایط توپوگرافی و شیب زیاد مسیر در ورودی فروشگاه پله ایجاد شده است و عملاً استفاده افراد معلول جسمی - حرکتی را با مشکل مواجه ساخته است.

با توجه به مطالب ذکر شده و با اذغان به این امر که میزان رضایت معلولان از شاخص ها و فاکتورهای مختلفی که در سطح شهر وجود دارد، عموماً پایین است و معلولان از وضعیت کلی شهر ناراضی هستند، بطوریکه بیشترین میزان ناراضی، مربوط به پیاده روهای سطح شهر بوده است. با بررسی پژوهش های انجام شده پیرامون مناسب سازی فضاهای شهری می توان دریافت که در این زمینه نیز پژوهشی که به طور مستقیم به بررسی این موضوع در گروه های آسیب پذیر (خصوصاً در معلولین و جانبازان) پرداخته باشد وجود ندارد. لذا مطالعه حاضر با هدف تحلیلی بر مناسب سازی فضاهای شهری برای گروه های آسیب پذیر در شهر روانسر طرح ریزی شد تا به این سوال پاسخ دهد که میزان رضایت نمونه مورد پژوهش از شاخص های مورد سؤال (رضایت از دسترسی آسان به مراکز مذهبی، بهداشتی، دسترسی

آسان به پارک‌ها و... در حد مطلوب و رضایت بخشی قرار دارد و یا نه؟ همچنین سوال دیگر این پژوهش این بود که از نظر پاسخ‌گویان مهم‌ترین مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر چیست؟ برای رسیدن به پاسخ سؤال اصلی این پژوهش از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. همچنین در کلیه شاخص‌های مورد پژوهش از نقطه برش ۳ برای مقایسه میانگین نمرات کسب شده استفاده شد. اولویت شاخص‌های مورد سؤال از بیشترین به کمترین به صورت کلی ارائه گردیده است. در صورتی که میانگین نمرات کسب شده در متغیرهای مورد پژوهش از ۳ بالاتر باشد، این بدین معناست که میزان رضایت نمونه مورد پژوهش از شاخص‌های مورد سؤال در حد مطلوب و رضایت بخشی قرار دارد و در صورت پایین بودن در حد مطلوب قرار نداشته و نیاز به اقداماتی در جهت بهبود دارد.

جدول (۲): آزمون تی تک نمونه‌ای در مورد میزان رضایت نمونه مورد پژوهش از شاخص‌های مورد سؤال

نقطه برش	سطح معنی داری	درجه آزادی	مقدار T	انحراف معیار	میانگین	تعداد	شاخص‌های آماری
							شاخص‌های مورد سؤال
۳	۰/۴۷۷	۸۵	۰/۷۲	۰/۹۶	۳/۰۷	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به مراکز مذهبی
	۰/۰۰۱	۸۵	-۳/۸۴	۱/۰۱	۲/۵۸	۸۶	رضایت از یکنواختی پیاده رو و رمپ‌های مناسب
	۰/۰۰۱	۸۵	-۵/۱۳	۰/۹۰	۲/۵۰	۸۶	رضایت از رویه پیاده روها برای جهت یابی
	۰/۰۰۱	۸۵	-۶/۴۲	۰/۸۱	۲/۴۴	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به مدارس
	۰/۰۰۱	۸۵	-۷/۲۶	۰/۷۶	۲/۴۱	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به بازار و...
	۰/۰۰۱	۸۵	-۶/۹۵	۰/۹۰	۲/۳۳	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به مراکز اداری
	۰/۰۰۱	۸۵	-۹/۱۸	۰/۷۹	۲/۲۱	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به بانک‌ها
	۰/۰۰۱	۸۵	-۸/۱۲	۰/۹۶	۲/۱۶	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به مراکز دانشگاهی
	۰/۰۰۱	۸۵	-۱۰/۱۷	۰/۷۸	۲/۱۴	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به مراکز ورزشی
	۰/۰۰۱	۸۵	-۹/۰۷	۰/۸۹	۲/۱۳	۸۶	رضایت از دسترسی آسان به سیستم حمل و نقل

با توجه به جدول T و شواهد موجود نتیجه می‌گیریم که در کلیه شاخص‌های مورد سؤال (به غیر از رضایت از دسترسی آسان به مراکز مذهبی)، نمره شاخصها در سطح ۰/۰۰۱ معنادار و بزرگتر از مقدار $t=1/96$ بحرانی است؛ لذا نتیجه می‌گیریم که میزان رضایت نمونه مورد پژوهش از شاخص‌های مورد سؤال در حد مطلوب و رضایت‌بخشی قرار ندارد. همچنین میانگین کسب شده در شاخص رضایت از دسترسی آسان به مراکز مذهبی، بالاتر از ۳ قرار داشته و با آن از لحاظ آماری تفاوت معناداری ندارد.

در پاسخ به این سؤال که مهم‌ترین مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر چیست از آزمون فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۳، آمده است.

جدول (۳): آزمون فریدمن مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر

سطح معناداری	درجه آزادی	خی دو	میانگین رتبه ای	ترتیب مشکلات	نوع زمینه
۰/۰۰۱	۱۱	۳۵/۴۴	۷/۸۱	اول	ایجاد مشکل در پیاده رو مواقع آبگرفتگی در روزهای بارانی و برفی و یخ زدگی روسازی پیاده رو
			۷/۱۶	دوم	عدم وجود پیاده رو و روسازی نامناسب آن
			۷/۰۵	سوم	اختلاف سطح پیاده رو و خیابان

			۶/۵۳	چهارم	عدم توانایی استفاده از سیستم حمل و نقل عمومی
			۶/۴۸	پنجم	وجود موانع بازدارنده اعم از درختان، وسایل نقلیه و... در محدوده پیاده‌روها
			۶/۴۶	ششم	عدم آشکارسازی محدوده معلولین
			۶/۲۶	هفتم	نبود چراغ راهنمایی جهت عبور
			۶/۲۵	هشتم	نبود پل ارتباطی میان پیاده رو و خیابان
			۶/۱۷	نهم	عدم روشنایی کافی جهت دید در شب
			۶/۰۶	دهم	عدم وجود تجهیزات ایمنی
			۵/۹۸	یازدهم	عرض ناکافی و عدم وجود کفپوش مناسب پیاده رو جهت مسیریابی نابینایان
			۵/۸۰	دوازدهم	عدم وجود محل پارک مناسب ویژه جانبازان و معلولان

یافته های جدول ۳ نشان می دهد که خی دو مشاهده شده ۳۵/۴۴ در سطح ۰/۰۰۱ معنادار می باشد. به عبارتی بین مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه های آسیب پذیر با توجه به میانگین های رتبه ای تفاوت معناداری مشاهده می شود. ترتیب مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه های آسیب پذیر نشان داد که ایجاد مشکل در پیاده رو مواقع آبگرفتگی در روزهای بارانی و برفی و نیز یخ زدگی روسازی پیاده رو اول، عدم وجود پیاده رو و روسازی نامناسب دوم، اختلاف سطح پیاده رو و خیابان سوم، عدم توانایی استفاده از سیستم حمل و نقل عمومی چهارم، وجود موانع بازدارنده اعم از درختان، وسایل نقلیه، موتورسیکلت و... در محدوده پیاده روها پنجم، عدم آشکارسازی محدوده معلولین ششم، نبود چراغ راهنمایی جهت عبور هفتم، نبود پل ارتباطی میان پیاده رو و خیابان هشتم، عدم روشنایی کافی جهت دید در شب نهم، عدم وجود تجهیزات ایمنی دهم، عرض ناکافی و عدم وجود کفپوش مناسب پیاده رو جهت مسیریابی نابینایان یازدهم و عدم وجود محل پارک مناسب ویژه جانبازان و معلولان دوازدهم می باشد.

در پاسخ به این سؤال که مهم ترین پیشنهادها برای رفع مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه های آسیب پذیر از نظر پاسخگویان چیست از آزمون فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره (۴)، آمده است.

جدول (۴): آزمون فریدمن مهم ترین پیشنهادها برای رفع مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه های آسیب پذیر از نظر

پاسخگویان

نوع زمینه	ترتیب پیشنهادها	میانگین رتبه ای	خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
مناسب سازی معابر عمومی و نصب علائم فیزیکی لازم با اولویت میدین و معابر اصلی و نزدیک به تقاطعها	اول	۳/۹۴	۲۳/۲۸	۵	۰/۰۰۱
جمع آوری موانع فیزیکی واقع در مسیر تردد معلولان	دوم	۳/۹۲			
تجهیز چراغ های راهنمایی به علائم صوتی و نیز برجسته نمودن سطح پیاده روهای نزدیک به تقاطعها برای نابینایان	سوم	۳/۷۲			
تأمین تسهیلات و خدمات ویژه برای کم توانان جسمی و حرکتی	چهارم	۳/۳۰			
ایجاد فضاهای تفریحی برای معلولین، نظارت مستمر بر پیاده روهای سطح شهر در راستای احترام به حقوق شهروندان و از جمله معلولین	پنجم	۳/۱۵			
ایجاد محل های ویژه جهت توقف وسایل نقلیه برای معلولان در توقفگاه های عمومی	ششم	۲/۹۷			

یافته‌های جدول (۴) نشان می‌دهد که خیی دو مشاهده شده ۳۳/۲۸ در سطح ۰/۰۰۱ معنادار می‌باشد. به عبارتی بین مهم‌ترین پیشنهادها برای رفع مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر از نظر پاسخگویان تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. ترتیب پیشنهادها برای رفع مشکلات محدوده شهر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر از نظر پاسخگویان نشان داد که مناسب‌سازی معابر عمومی و نصب علائم فیزیکی لازم با اولویت‌میدین و معابر اصلی و نزدیک به تقاطع‌ها اول، جمع‌آوری موانع فیزیکی واقع در مسیر تردد معلولان دوم، تجهیز چراغ‌های راهنمایی به علائم صوتی و نیز برجسته نمودن سطح پیاده‌روهای نزدیک به تقاطع‌ها برای نابینایان سوم، تأمین تسهیلات و خدمات ویژه برای کم‌توانان جسمی و حرکتی چهارم، ایجاد فضاهای تفریحی برای معلولین، نظارت مستمر بر پیاده‌روهای سطح شهر در راستای احترام به حقوق شهروندان و از جمله معلولین پنجم و ایجاد محل‌های ویژه جهت توقف وسایل نقلیه برای معلولان در توقفگاه‌های عمومی ششم می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

معلولان و جانبازان به عنوان شهروندان جامعه دارای حق و حقوقی هستند که باید به آن‌ها توجه گردد. از جمله این موارد که باید مد نظر قرار گیرد، موضوع طراحی و مناسب‌سازی فضاهای شهری برای این قشر است، به صورتی که اگر شهروند معلول و یا جانباز به دلیل نامناسب بودن فضاهای مختلف شهری قادر به دسترسی به مکان‌ها و فضاهای مورد نیاز خود نباشد، با مشکلات و تنگناهای متعددی مواجه خواهد گردید.

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که؛

۱- میزان رضایت معلولان از شاخص‌ها و فاکتورهای مختلفی که در سطح شهر وجود دارد، عموماً پایین است و معلولین و جانبازان از وضعیت کلی شهر ناراضی هستند. بطوریکه میانگین رضایت گروه‌های آسیب‌پذیر در مورد دسترسی آسان به مراکز مذهبی (۳/۰۷) بیشتر از نقطه برش ۳ بوده و در سطح مطلوبی قرار دارد و سطح رضایت آنان در سایر شاخص‌های مورد سؤال کمتر از ۳ بوده و در سطح پایینی قرار دارد. با نگاهی به تجربیات شهرهای مختلف دنیا، درمی‌یابیم که هر چند در سالهای اخیر اقداماتی در جهت مناسب‌سازی در مراکز اداری در شهر روانسر صورت پذیرفته اما در بسیاری از موارد مناسب‌سازی فضاهای شهری در سطح پایینی قرار دارد و نیازمند به ضمانت اجرایی و اجرایی نمودن هر چه بیشتر بخشنامه و آئین‌نامه مناسب‌سازی فضاهای شهری است.

۲- مهمترین مشکلات محدوده شهر روانسر برای استفاده گروه‌های آسیب‌پذیر از نظر پاسخگویان به ترتیب شامل: الف. ایجاد مشکل در پیاده‌رو مواقع آبگرفتگی در روزهای بارانی و برفی و نیز یخ‌زدگی روسازی پیاده‌رو با ۲۳/۳ درصد، ب. عدم وجود پیاده‌رو و روسازی نامناسب آن با ۱۷/۴ درصد، ج. اختلاف سطح پیاده‌رو و خیابان با ۱۰/۵ درصد می‌باشد. عدم توانایی استفاده از سیستم حمل و نقل عمومی، وجود موانع بازدارنده مانند درختان و... در محدوده پیاده‌روها، عدم آشکارسازی محدوده معلولین، نبود چراغ راهنمایی جهت عبور، نبود پل ارتباطی میان پیاده‌رو و خیابان، عدم روشنایی کافی جهت دید در شب و عدم وجود تجهیزات ایمنی و در نهایت عرض ناکافی و عدم وجود کفیوش مناسب پیاده‌رو جهت مسیریابی نابینایان و عدم وجود محل پارک مناسب ویژه جانبازان و معلولان به ترتیب در مراتب بعدی قرار دارند.

۳- مطابق نتایج و اطلاعات به دست آمده از مطالعات میدانی و مشاهده فضاهای شهری، سپس تجزیه و تحلیل این اطلاعات، در یک نتیجه گیری کلی می توان بحرانی بودن و نامناسب بودن فضاهای شهری روانسر را برای برای گروه های آسیب پذیر به موارد زیر اشاره نمود؛

- پستی و بلندی در کف سازی، کف های لغزنده و سست و نامناسب بودن پله ها، جداول، پل ها و ...
- نبود خط کشی عابر پیاده و چراغ راهنما در محل و در پاره ای از موارد مشخص نبودن حریم پیاده رو.
- وضعیت نابهنجار دستفروش ها، مغازه دارها و مبلمان شهری در فضاهای شهری و پیاده روها
- توقف وسایل نقلیه مقابل رمپ های ورودی معابر و پیاده رو ها .
- حفر محل عبور عابر پیاده برای رساندن تأسیسات شهری.
- وجود شیارهای عرضی در قسمتهای مختلف پیاده روها.
- فقدان پارکینگ ویژه معلولین.

پیشنهادها

- مناسب سازی معابر عمومی و نصب علائم فیزیکی لازم با اولویت میداین و معابر اصلی و نزدیک به تقاطع ها.
- تجهیز چراغ های راهنمایی به علائم صوتی و نیز برجسته نمودن سطح پیاده روهای نزدیک به تقاطع ها برای نابینایان.
- ایجاد محل های ویژه، جهت توقف وسایل نقلیه برای معلولان در توقفگاه های عمومی.
- اطلاع رسانی و فرهنگ سازی مناسب از طریق هماهنگی با سایر دستگاه های اجرایی ذیربط.
- تأمین تسهیلات و خدمات ویژه برای کم توانان جسمی و حرکتی.
- نظارت مستمر بر احداث فضاهای عمومی و پیاده روهای شهری برای پیش بینی تمهیدات ذکر شده.
- ارتباط با تشکل های معلولان و دریافت نظرات آنان در زمینه مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان.
- جمع آوری موانع فیزیکی واقع در مسیر تردد معلولان.
- تأمین بودجه کافی و لازم برای انجام کارهای عملی و زیرساختی در سطح شهر متناسب با ضوابط شهرسازی در راستای برآورد نیازهای معلولین.
- ایجاد فضاهای تفریحی برای معلولین، نظارت مستمر بر پیاده روهای سطح شهر در راستای احترام به حقوق شهروندان و از جمله معلولین.
- نظارت بر ساخت و سازهای سطح شهر و عدم صدور پایان کار برای ساختمان هایی که ضوابط شهرسازی مرتبط با معلولین را رعایت نمی کنند.

منابع

۱. ابراهیمی، مهدی (۱۳۸۵). نقش شهرداری ها در مناسب سازی فضاهای شهری، فصلنامه مدیریت شهری، صص ۴۳-۳۶.
۲. اداره بنیاد شهید شهرستان روانسر، ۱۳۹۷.
۳. اقبالی، سید رحمان و محمود قلم آرا (۱۳۸۵). مناسب سازی محیط های شهری با تأکید بر امکان بهره وری پیاده، فصلنامه مدیریت شهری، صص ۳۴-۲۷.
۴. بابایی اهری، مهدی (۱۳۷۳). دقت در طراحی: راهنمای مناسب سازی بناها و فضاهای شهری برای معلولین، سازمان ملل متحد، (ترجمه: سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران)، سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران.

- ۲۰۸ فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال نهم، شماره اول، زمستان ۱۳۹۷
۵. بزی، خدارحم، اکبر کیانی، محمدصادق افراسیابی راد(۱۳۸۹). ارزیابی ترافیک شهری و نیازهای معلولان و جانبازان با استفاده از مدل تصمیم‌گیری Topsis (مطالعه موردی شهر شیراز)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره سوم، صص ۱۳۰-۱۰۳.
 ۶. پاهکیده، اقبال(۱۳۹۴). مطالعه و بررسی روند گسترش کالبدی فضایی شهر روانسر با استفاده از مدل آنتروپی شانون و هلدن، طرح پژوهشی دانشگاه پیام نور. منتشر نشده.
 ۷. تقوایی، مسعود، مرادی، گلشن و اعظم صفراآبادی(۱۳۸۹). بررسی و ارزیابی وضعیت پارکهای شهر اصفهان بر اساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۱، شماره پیاپی ۳۸، شماره ۲، صص ۶۴-۴۷.
 ۸. تقوایی، مسعود، و گلشن مرادی(۱۳۸۵). بررسی وضعیت معابر شهر اصفهان براساس معیارها و ضوابط موجود دسترسی معلولین و جانبازان، نشریه سپهر، دوره پانزدهم، شماره ۵۷، صص ۱۶-۹.
 ۹. زنگی آبادی، علی و نازنین تبریزی(۱۳۸۶). تحلیل فضایی مبلمان شهری محدوده گردشگری بخش مرکزی شهر اصفهان، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، دوره ۲۲، شماره ۱، صص ۶۶-۴۵.
 ۱۰. داوری نژاد مقدم، مسعود و میثم رهنما(۱۳۹۲). ارزیابی مبلمان شهری مورد استفاده معلولین و جانبازان(مطالعه موردی: مرکز شهر و پارک بزرگ شیراز)، اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار، تهران.
 ۱۱. دفتر فنی استانداری کرمانشاه، تجدید نظر طرح هادی شهر روانسر، ۱۳۷۸
 ۱۲. ظهراپی، علی محمد(۱۳۸۵). بام سبز گامی بلند در مناسب سازی محیط شهری برای معلولین و جانبازان، فصلنامه مدیریت شهری صص ۳۲-۲۸.
 ۱۳. علی اکبری، اسماعیل و سیدجلال مدبر(۱۳۹۰). چالش های مناسب سازی فضاهای پیاده شهری(مطالعه موردی: محور پیاده خیابان ولیعصر)، فصلنامه مدیریت شهری، سال سوم، شماره هفتم، صص ۲۸-۱۵.
 ۱۴. کلانتر، سید کیارش الدین و اکبر پرهیزگار(۱۳۸۵). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رویکردهای مناسب سازی خدمات شهری، فصلنامه مدیریت شهری، صص ۳۵-۲۶.
 ۱۵. کمانرودیکجوری، موسی(۱۳۸۹). آسیب شناسی ساختاری مدیریت توسعه شهری تهران با تأکید بر مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۵، صص ۱۱۴-۹۹.
 ۱۶. معمار، مهنوش(۱۳۸۵). مناسب سازی مبلمان و تجهیزات شهری، فصلنامه مدیریت شهری، صص ۳۳-۲۷.
 ۱۷. ملکی، محمدرضا و محمد شوهانی(۱۳۹۲). مناسب سازی مبلمان های شهری متناسب با نیازهای معلولان و جانبازان(مورد مطالعه: خیابانهای فردوسی و آیت الله حیدری شهر ایلام)، فرهنگ ایلام، شماره ۴۰ و ۴۱، صص ۱۳۰-۱۱۱.
 ۱۸. منعم، محمدرضا، حجازی، سید مهدی، جابری، محمد ونوید زوجاجی(۱۳۸۵). طرح راهبردی مناسب سازی فضای شهری شهرستان همدان، فصلنامه مدیریت شهری(صص ۲۲-۱۸).
 ۱۹. مهندسین مشاور معمار و شهرساز، عمران آب و انرژی(۱۳۷۳)، شهر سالم: اصول طراحی برای افراد دارای کھولت، ناتوانی، اختلال و معلولیت، چاپ و صحافی چاپ شهر.

20. Fruin, J., (1971). Pedestrian Planning and Design, New York.

21. Gehl, Jan (1987). Life Between Building: Using Public Space, New York: Van nor strand Reinhold,

22. Harris, W., Charles & Nicholas T. Dines (1998). Time Saver Standard for landscape Architecture: Design and Construction Data; New York: Mac Graw-Hill, Second Edition.

23. HassKlau, C. (1990). The Pedestrian and City Traffic, London: Belhaven Press.

24. Pusharev, B. S & Zupon, J. M (1975). Urban Space for Pedestrian, Cambridge, Mass, Mitpress.

25. Simpson, B, J (1988). City Center Planning and Transport, England, Van strand Vein bold.